

אב התשע"ה

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

מגילת איכה

לפרשת דברים (על פי שיעורים של הרב יעקב מדן ופרופ יהודה איזנברג)

7. ירמיהו ל"ו:

א וַיְהִי בַשָּׁנָה הַרְבֵּעִית לַיהוֹיָקִים בֶּן-יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה אֶל-יְרֵמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר. ב. כַּח-לֶךְ מִגִּלְת־סֵפֶר וְכַתְּבָת אֵלֶיָּה אֶת כָּל-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר-דִּבַּרְתִּי אֵלָיְךָ עַל-יִשְׂרָאֵל וְעַל-יְהוּדָה וְעַל-כָּל-הַגּוֹיִם מִיּוֹם דִּבַּרְתִּי אֵלָיְךָ מִימֵי יֹאשִׁיָּהוּ וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה. ג. אוֹלֵי יִשְׁמְעוּ בֵּית יְהוּדָה אֶת כָּל-הַרְעָה אֲשֶׁר אָנֹכִי חֹשֵׁב לַעֲשׂוֹת לָהֶם לְמַעַן יָשׁוּבוּ אִישׁ מִדְּרָכּוֹ הַרְעָה וְסִלַּחְתִּי לַעֲוֹנָם וּלְחַטָּאתָם.

ד וַיִּקְרָא יְרֵמְיָהוּ אֶת-בְּרוּךְ בֶּן-נְרִיָּה וַיִּכְתֹּב בְּרוּךְ מִפִּי יְרֵמְיָהוּ אֶת כָּל-דְּבָרֵי יְהוָה אֲשֶׁר-דִּבַּר אֵלָיו עַל-מִגִּלְת־סֵפֶר.

ה. וַיִּצְוֶה יְרֵמְיָהוּ אֶת-בְּרוּךְ לֵאמֹר אֲנִי עֹצֵר לֹא אוֹכֵל לֶבָוֵא בֵּית יְהוָה. ו. וּבָאתְ אַתָּה וְקִרְאתְ בְּמִגִּלָּה אֲשֶׁר-כָּתַבְתָּ מִפִּי אֶת-דְּבָרֵי יְהוָה בְּאָזְנֵי הָעָם בֵּית יְהוָה בַּיּוֹם צֹם וְגַם בְּאָזְנֵי כָל-יְהוּדָה הַבָּאִים מֵעָרֵיהֶם תִּקְרְאֵם. ז. אוֹלֵי תִפְּל תִּחַנְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה וַיִּשְׁבוּ אִישׁ מִדְּרָכּוֹ הַרְעָה כִּי-גָדוֹל הָאֵף וְהַחֲמָה אֲשֶׁר-דִּבַּר יְהוָה אֶל-הָעָם הַזֶּה. ח. וַיַּעַשׂ בְּרוּךְ בֶּן-נְרִיָּה כְּכֹל אֲשֶׁר-צִוְּהוּ יְרֵמְיָהוּ הַנְּבִיא לְקִרְאָה בְּסֵפֶר דְּבָרֵי יְהוָה בֵּית יְהוָה.

ט וַיְהִי בַשָּׁנָה הַחֲמִשִּׁית לַיהוֹיָקִים בֶּן-יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ-יְהוּדָה בַּחֹדֶשׁ הַתְּשִׁיעִי קָרְאוּ צֹם לִפְנֵי יְהוָה כָּל-הָעָם בִּירוּשָׁלַם וְכָל-הָעָם הַבָּאִים מֵעָרֵי בִירוּשָׁלַם.

י. וַיִּקְרָא בְרוּךְ בְּסֵפֶר אֶת-דְּבָרֵי יְרֵמְיָהוּ בֵּית יְהוָה בְּלִשְׁפַת גְּמְרִיָּהוּ בֶן-שָׁפָן הַסֵּפֶר בְּחֹצֵר הָעֲלִיּוֹן פֶּתַח שַׁעַר בֵּית-יְהוָה הַחֹדֶשׁ בְּאָזְנֵי כָל-הָעָם. יא. וַיִּשְׁמַע מְכִיָּהוּ בֶן-גְּמְרִיָּהוּ בֶן-שָׁפָן אֶת-כָּל-דְּבָרֵי יְהוָה מֵעַל הַסֵּפֶר. יב. וַיִּרַד בֵּית-הַמֶּלֶךְ עַל-לִשְׁפַת הַסֵּפֶר וְהִנֵּה-שָׁם כָּל-הַשָּׂרִים יוֹשְׁבִים אֵלֵי שְׁמַע הַסֵּפֶר וּדְלָהוּ בֶן-שְׁמַעְיָהוּ וְאֶלְנָתָן בֶּן-עַכְבּוֹר וְגְמְרִיָּהוּ בֶן-שָׁפָן וְצַדְקִיָּהוּ בֶן-חֲנַנְיָהוּ וְכָל-הַשָּׂרִים. יג. וַיִּגַּד לָהֶם מְכִיָּהוּ אֶת כָּל-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר שָׁמַע בְּקִרְאָה בְּרוּךְ בְּסֵפֶר בְּאָזְנֵי הָעָם. יד. וַיִּשְׁלַחוּ כָל-הַשָּׂרִים אֶל-בְּרוּךְ אֶת-יְהוּדִי בֶן-נְתַנְיָהוּ בֶן-שַׁלְמִיָּהוּ בֶן-כּוּשִׁי

1. מסכת סופרים פרק י"ד:

"ברות ובשיר השירים, באיכה ובמגילת אסתר, צריך לומר על מקרא מגילה"

2. מסכת סופרים, פרק יח:

"יש שקורין ספר קינות בערב, ויש מאחרין עד הבוקר, לאחר קריאת תורה. שלאחר קריאת תורה עומד החזן וראשו מתפלש באפר, ובגדיו מפולשין, וקורא בבכיה וביללה. אם יודע לתרגמו - מוטב. ואם לאו, נותנו למי שיודע לתרגם בטוב, ומתרגם, לפי שיבינו בו שאר העם והנשים ותינוקות, שנשים חייבות לשמוע קריאת ספר כאנשים."

3. הברכה על קריאת מגילת איכה:

"אשר קדשנו במצוותיו וצונו על קריאת מגילה."

4. מסכת סופרים:

"והקורא בתשעה באב אומר ברוך דיין האמת."

5. בספר "כלבנו" מתוארים מנהגים אלה:

"יש מקומות חולקין בקריאתו. (יש מקומות בהם מנהגים חלוקים בקריאת איכה) כי יש מקומות שקורין אותו כל הקהל, ויש מקומות שאין קורין אותו כי אם החזן לבד, וכל הציבור שותקין, ומכבין כל הנרות. ואצלנו מנהג לקרוא כל אחד ואחד, ואחרי כן מכבין כל הנרות, ואחר כך פותח שליח צבור קינות, לעגם הנפשות ולשבור הלבבות"

6. ב"הגהות מימוניות", בסוף הלכות תענית:

"זכור ה' מה היה לנו - אוי, הביטה וראה את חרפתנו - אוי מה היה לנו

נחלתנו נהפכה לזרים - אוי, בתינו לנכרים, אוי מה היה לנו

יתומים היינו ואין אב - אוי, אימותנו כאלמנות, אוי מה היה לנו"

9. תלמוד הבבלי, במסכת מועד קטן כו ע"א: ויהי כקורא יהודי שלש דלתות וארבעה יקרעה בתער הסופר והשלך אל האש אשר אל האח וגו'. מאי שלש דלתות וארבעה?

אמרו ליה ליהויקים: כתב ירמיה ספר קינות. אמר להו: מה כתיב ביה? איכה ישבה בדד - אמר להו: אנא מלכא.

אמרו ליה: בכו תבכה בלילה - אנא מלכא גלתה יהודה מעני - אנא מלכא

דרכי ציון אבלות - אנא מלכא היו צריה לראש - אמר להו: מאן אמרה? כי ה' הוגה על רב פשעיה

מיד קדר כל אזכרות שבה ושרפן באש

10. מגילת איכה:

"איכה ישבה בדד העיר רבתי עם, היתה כאלמנה.

רבתי בגוים, שרתי במדינות, היתה למס.

בכו תבכה בלילה, ודמעתה על לחיה, אין לה מנחם מכל אהביה.

כל רעיה בגדו בה היו לה לאויבים.

גלתה יהודה מעוני ומרוב עבודה,

היא ישבה בגוים לא מצאה מנוח,

כל רודפיה השיגוה בין המצרים.

דרכי ציון אבלות מבלי באי מועד,

כל שעריה שוממין כוהניה נאנחים,

בתולותיה נוגות והיא מר לה.

היו צריה לראש אויביה שלו,

כי ה' הוגה על רוב פשעיה..."

11. מדרש איכה:

"שלושה נתנבאו בלשון איכה: משה, ישעיה וירמיה.

משה אמר 'איכה אשא לבדי'.

ישעיה אמר: 'איכה היתה לזונה'.

ירמיה אמר: 'איכה ישבה בדד'.

א"ר לוי, משל למטרונה שהיו לה ג' שושבינין. אחד

ראה אותה בשלוותה, אחד ראה אותה בפחזותה ואחד

ראה אותה בניוולה. כך משה ראה את ישראל בכבודם

ושלוותם, ואמר 'איכה אשא לבדי טרחכם', ישעיה ראה

אותם בפחזותם ואמר 'איכה היתה לזונה', ירמיה ראה

אותם בניוולם ואמר 'איכה ישבה בדד'..."

12. הרב יעקב מדרן:

אם שורש החורבן הפיסי המתואר על ידי ירמיהו הוא

החורבן הרוחני המתואר בישעיהו, הרי שורש החורבן

הרוחני הזה נמצא מאות שנים קודם לכן, בחוסר יכולת

למצוא שפה משותפת בין משה רבנו ע"ה לבני ישראל,

עוד למרגלות הר סיני, שם נקבעה פרשת שרי האלפים

והמאות, עוד בראשית התהוותו של עם ישראל וגיבושו

כעם ה'. חוסר היכולת למצוא דרך בה תתיישב הנהגתו

לאמר המגלה אשר קראת בה באזני העם קחנה בידך ולך ויקח ברוך בן-נריהו את-המגלה בידו ויבא אליהם . טו ויאמרו אליו שב נא וקראנה באזנינו ויקרא ברוך באזניהם . טז ויהי כשמעם את-כל-הדברים פחדו איש אל-רעהו ויאמרו אל-ברוך הגיד נגיד למלך את כל-הדברים האלה . יז ואת-ברוך שאלו לאמר הגד-נא לנו איך כתבת את-כל-הדברים האלה מפיו . יח ויאמר להם ברוך מפיו יקרא אלי את כל-הדברים האלה ואני כתב על-הספר בדיו .

יט ויאמרו השרים אל-ברוך לך הסתר אתה וירמיהו ואיש אל-ינדע איפה אתם . כ ויבאו אל-המלך הצרה ואת-המגלה הפקדו בלשכת אלישמע הספר ויגידו באזני המלך את כל-הדברים . כא וישלח המלך את-יהודי לקחת את-המגלה ויקחה מלשכת אלישמע הספר ויקראה יהודי באזני המלך ובאזני כל-השרים העמדים מעל המלך . כב והמלך יושב בית החרף בחדש התשיעי ואת-האח לפניו מבערת . כג ויהי כקורא יהודי שלש דלתות וארבעה יקרעה בתער הספר והשלך אל-האש אשר אל-האח עד-תם כל-המגלה על-האש אשר על-האח . כד ולא פחדו ולא קרעו את-בגדיהם המלך וכל-עבדיו השמעים את כל-הדברים האלה . כה וגם אלנתן ודליהו ויגמריהו הפגעו במלך לבלתי שרף את-המגלה ולא שמע אליהם . כו ויצוה המלך את-ירחמאל בן-המלך ואת-שריהו בן-עזריאל ואת-שלמניהו בן-עבדאל לקחת את-ברוך הספר ואת ירמיהו הנביא ויסתרום יהוה .

כז ויהי דבר-יהוה אל-ירמיהו אחרי שרף המלך את-המגלה ואת-הדברים אשר כתב ברוך מפני ירמיהו לאמר . כח שוב קח-לך מגלה אחרת וכתב עליה את כל-הדברים הראשונים אשר היו על-המגלה הראשונה אשר שרף יהויקים מלך-יהודה . כט ועל-יהויקים מלך-יהודה תאמר כה אמר יהוה אתה שרפת את-המגלה הזאת לאמר מדוע כתבת עליה לאמר בא-יבוא מלך-בבל והשחית את-הארץ הזאת והשבית ממנה אדם ובהמה . לב וירמיהו לקח מגלה אחרת, ויתנה אל-ברוך בן-נריהו הספר, ויכתב עליה מפני ירמיהו, את כל-דברי הספר אשר שרף יהויקים מלך-יהודה באש; ועוד נוסף עליהם דברים רבים, כהמה .

8. רש"י:

"דברים רבים כהמה - מתחלה היו שלש אלפא ביתין:

איכה ישבה, איכה יעיב, איכה יועם. והוסיף עליה אני

הגבר, שכל אות משולשת בה"

של איש האלקים, הנהגה שכל-כולה קודש, עם דרכם של שישים ריבוא בני בשר ודם פשוטים, שדרכי הקודש והחול משמשים אצלם זו בצד זו. חוסר ידיעת סוד החיבור המושלם בין האלוקי לגשמי, הוא שורש השורש של שאלות ה"איכה" שבעולם.

13. שמות רבה:

"ולמה נקרא שמו יתרו, על שום שייתר פרשה בתורה"

14. בבלי שבת כ"ג:

"אשר קידשנו במצוותיו וציוונו - והיכן ציוונו - מ'לא תסורו"

15. הרב מדן:

היה זה דווקא יתרו, שהרי אם יש יסוד לאתערותא דלתתא ולכניסה אל הקודש ללא השפעה ישירה משמים, הרי זה אצל יתרו, שלא הניח עבודה זרה שלא עבדה עד שבא לאמונת בורא עולם, אדם שאצלו החלה העבודה משאול תחתיות. בלא מדריך, בלא מכוון, בלא סגולה, ומתוך חיפוש עמוק בנבכי עצמיותו שלו - הגיע להר סיני.

16. הרב קוק זצ"ל באורות התורה (א, ג):

"וצריכה ארץ ישראל להיות בנויה וכל בניה יושבים עליה... אז חיה היא תורה שבעל פה בכל זיו תפארתה"
 "בגלות נפרדו התאומים, נתעלתה תורה שבכתב למרומי קדשה וירדה תורה שבעל פה בעומק תחתית"
 "אז תחל תורה שבעל פה לצמח מעומק שורשה, תעלה מעלה מעלה, ואור תורה שבכתב יזריח עליה קרני אורה מחדש... והיה אור הלבנה כאור החמה, ואור החמה יהיה שבעתיים כאור שבעת הימים, ביום חבוש ה' את שבר עמו ומחץ מכתו ירפא".

17. דברים א יד:

"ותענו אותי ותאמרו טוב הדבר אשר דיברת לעשות"

18. בספרי (מובא ברש"י שם)

"החלטתם הדבר להנאתכם. היה לכם להשיב - משה רבנו ממי נאה ללמוד, ממך או מתלמידך".